

ГОДИШЊАК ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
FACULTY OF SECURITY STUDIES ANNUAL

2016

Универзитет у Београду
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
Београд, Господара Вучића 50
www.fb.bg.ac.rs

За издавача
Проф. др Ивица РАДОВИЋ

Редакцијски одбор
Проф. др Владимир ЈАКОВЉЕВИЋ
Проф. др Слађана ЂУРИЋ
Проф. др Ивица ЂОРЂЕВИЋ
Проф. др Милица БОШКОВИЋ
Проф. др Зоран ЈЕФТИЋ
Доц. др Вања РОКВИЋ
Доц. др Младен МИЛОШЕВИЋ
Доц. др Горан МАНДИЋ

Уредник
Проф. др Божидар БАНОВИЋ

Лектор и коректор
Љиљана ЦВИЈОВИЋ

Прелом
Бранислав Л. ВАЛКОВИЋ

Корице
Ведран ЕРАКОВИЋ

Тираж
200 примерака

Штампа
NEWPRESS, Смедерево

ISSN 1821-150X

ГОДИШЊАК
ФАКУЛТЕТА БЕЗБЕДНОСТИ
2016

САДРЖАЈ

Слађана ЂУРИЋ ИНТЕРВЈУИСАЊЕ ЕКСПЕРТА: СПЕЦИФИЧНОСТИ И ПРИНЦИПИ ПРИМЕНЕ	11
Slađana ĐURIĆ EXPERT INTERVIEWS: PARTICULARITIES AND PRINCIPLES OF APPLICATION	27
<hr/>	
Владимир ЈАКОВЉЕВИЋ, Милица ЂУРЧИЋ ВОДНИ РЕСУРСИ КАО ИЗВОР КОНФЛИКАТА	29
Vladimir Jakovljević and Milica ĆURČIĆ WATER RESOURCES AS A SOURCE OF CONFLICT	50
<hr/>	
Мирослав МЛАДЕНОВИЋ ОРУЖАНИ СУКОБИ: НАМЕРА ИЛИ СУДБИНА	51
Miroslav MLADENOVIĆ ARMED CONFLICTS: INTENTION OR THE FATE	61
<hr/>	
Ненад ПУТНИК и Госпава СТОЈАНОВИЋ ОСКУДИЦА ВОДНИХ РЕСУРСА КАО ДЕТЕРМИНАНТА МЕЂУДРЖАВНИХ КОНФЛИКАТА	63
Nenad PUTNIK and Gospava STOJANOVIĆ WATER RESOURCES SHORTAGE AS A DETERMINANT OF INTERSTATE CONFLICTS	77
<hr/>	
Ненад СТЕКИЋ МОДАЛИТЕТИ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ КОНТИНГЕНАТА У ВОЈНИМ ОПЕРАЦИЈАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ НАКОН СПОРАЗУМА ИЗ ЛИСАБОНА	79
Nenad STEKIĆ THE MODALITIES OF PARTICIPATION WITHIN THE MILITARY OPERATIONS OF THE EUROPEAN UNION AFTER THE LISBON TREATY	94
<hr/>	
Невена ШЕКАРИЋ СЕКУРИТИЗАЦИЈА МИГРАЦИЈА: ХЈУСМАНСОВ ПРИСТУП И ТРИ ДОМЕНА НЕБЕЗБЕДНОСТИ	95
Nevena ŠEKARIĆ SECURITIZATION OF MIGRATION: HUYSMANS' APPROACH AND THREE DOMAINS OF INSECURITY	109
<hr/>	

Жељко САВИЋ ПОДЕЉЕНА УКРАЈИНА: СУПРОТСТАВЉЕНОСТ ЗАПАДНОГ И ЈУГОИСТОЧНОГ ИДЕНТИТЕТА	111
Željko SAVIĆ DIVIDED UKRAINE: ANTAGONISM OF WESTERN AND SOUTHEASTERN IDENTITY	125
Ана ПАРАУШИЋ ДРУШТВЕНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ КАО ЧИНИЛАЦ НАСТАНКА ГРАЂАНСКИХ РАТОВА	129
Ana PARAUŠIĆ SOCIAL INEQUALITIES AS A FACTOR OF CIVIL WAR OCCURRENCE.	144
Мартин МАТИЈАШЕВИЋ и Слађан МИЛОСАВЉЕВИЋ РОДНА ОБЕЛЕЖЈА И РАЊИВОСТ ЖЕНА У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	145
Martin MATIJAŠEVIĆ and Slađan MILOSAVLJEVIĆ GENDER FEATURES AND VULNERABILITY OF WOMEN IN EMERGENCY SITUATIONS	156
Мирослава ГЛИГОРИЋ ИЗВОРИ УГРОЖАВАЊА БИОДИВЕРЗИТЕТА И МЕРЕ ЗАШТИТЕ	157
Miroslava GLIGORIĆ SOURCES OF THREATS TO BIODIVERSITY AND PROTECTION MEASURES.	174
Velimir RAKOČEVIĆ THE IMPACT OF CLIMATIC FACTORS ON OFFENCES AGAINST THE PERSON	175
Велимир РАКОЧЕВИЋ УТИЦАЈ КЛИМАТСКИХ ФАКТОРА НА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ЖИВОТА И ТЕЛА	183
Емир ЋОРОВИЋ и Аднан БАЋИЋАНИН КРИВИЧНО ДЕЛО ОМЕТАЊЕ СЛУЖБЕНОГ ЛИЦА У ВРШЕЊУ СЛУЖБЕНЕ ДУЖНОСТИ ИЗ ЧЛАНА 23 ЗАКОНА О ЈАВНОМ РЕДУ И МИРУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	185
Emir ĆOROVIĆ and Adnan BAĆIĆANIN CRIMINAL OFFENCE OF OBSTRUCTION OF AUTHORIZED PUBLIC OFFICIAL IN EXERCISING THE OFFICIAL LINE OF DUTY ACCORDING TO ARTICLE 23 OF THE PUBLIC SAFETY ACT OF SERBIA	197
Дијана ЈАНКОВИЋ УТИЦАЈ АЛКОХОЛИСАНОГ СТАЊА НА КРИВИЦУ КОД КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ БЕЗБЕДНОСТИ ЈАВНОГ САОБРАЋАЈА	199

Dijana JANKOVIĆ	
INFLUENCE OF INEBRIATION ON GUILT IN CRIMES AGAINST THE PUBLIC TRAFFIC SAFETY.....	218
<hr/>	
Драгана СПАСИЋ	
КРИВИЧНИ И КРИМИНАЛИСТИЧКИ АСПЕКТ ИЛЕГАЛНИХ МИГРАЦИЈА	219
Dragana SPASIĆ	
CRIMINAL AND CRIMINALISTIC ASPECT OF ILLEGAL MIGRATION	232
<hr/>	
Божидар БАНОВИЋ	
СВОЈСТВО ОВЛАШЋЕНОГ ТУЖИОЦА ПРЕМА ЗАКОНИКУ О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ	233
Božidar BANOVIĆ	
AUTHORIZED PROSECUTOR ACCORDING THE CODE OF CRIMINAL PROCEDURE	249
<hr/>	
Иван ИЛИЋ и Јелена ВЕСЕЛИНОВИЋ	
ТУМАЧЕЊЕ ДЕЈСТВА НАЧЕЛА <i>NE BIS IN IDEM</i> У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА	251
Ivan ILIĆ and Jelena VESELINOVIC	
INTERPRETATION OF THE NE BIS IN IDEM PRINCIPLE IN THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS PRACTICE.....	266
<hr/>	
Ивана МИЉУШ и Бојана СТАНКОВИЋ	
ТРОШКОВИ ОКРИВЉЕНОГ И БРАНИОЦА.....	267
Ivana MILJUŠ and Bojana STANKOVIĆ	
THE COSTS OF THE DEFENDANT AND THE DEFENCE COUNSEL	285
<hr/>	
Александра ИЛИЋ	
ПОСЛЕДИЦЕ ПРЕНАСЕЉЕНОСТИ ЗАТВОРСКИХ УСТАНОВА.....	287
Aleksandra ILIĆ	
IMPLICATIONS OF OVERPOPULATION PRISON INSTITUTION.....	299
<hr/>	
Дарко ДИМОВСКИ и Ива АНТИЋ	
ЖЕНЕ УБИЦЕ.....	301
Darko DIMOVSKI and Iva ANTIĆ	
FEMALE MURDERERS.....	316
<hr/>	
Биљана ГАВРИЛОВИЋ	
КРИМИНАЛНА ЗАРАЗА – ВИШЕВЕКОВНИ ПРОБЛЕМ ДОМАЋИХ КАЗНЕНИХ ЗАВОДА	317

Biljana GAVRILOVIĆ CRIMINAL INFECTION – LASTING SEVERAL CENTURIES ISSUE OF DOMESTIC PENAL INSTITUTIONS	326
Оливер ЛАЈИЋ, Звонимир ИВАНОВИЋ и Радмила КЛИКИЋ ПЕРЦЕПЦИЈА ГРАЂАНА У ПОГЛЕДУ ВИСОКОТЕХНОЛОШКОГ КРИМИНАЛА У БАНКАРСКОМ СЕКТОРУ	327
Oliver LAJIĆ, Zvonimir IVANOVIĆ and Radmila KLIKIĆ CITIZEN PERCEPTION OF BANKING SECTOR IN CYBERCRIME	345
Aleksandra STOJANOVSKA THE IMPORTANCE AND IMPACT OF THE FAMILY RELATIONS AND INTERACTION BETWEEN THE MEMBERS ON THE CHILD'S BEHAVIOR TOWARDS ITS DISTORTION AND THE OCCURRENCE OF JUVENILE DELINQUENCY	347
Александра СТОЈАНОВСКА УЛОГА И УТИЦАЈ ОДНОСА У ПОРОДИЦИ И ИНТЕРАКЦИЈЕ МЕЂУ ЧЛАНОВИМА ПОРОДИЦЕ НА ПОНАШАЊЕ ДЕЦЕ И ПОЈАВУ МАЛОЛЕТНИЧКЕ ДЕЛИНКВЕНЦИЈЕ	358
Рејхан Р. КУРТОВИЋ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ У СРБИЈИ И СИСТЕМ ЊИХОВЕ ЗАШТИТЕ	359
Rejhan R. KURTOVIĆ NATIONAL MINORITIES IN SERBIA AND THEIR SYSTEM OF PROTECTION	377
Јелена ЈЕМУОВИЋ СИСТЕМ АЗИЛНЕ ЗАШТИТЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	379
Jelena JEMUOVIĆ SYSTEM OF ASYLUM PROTECTION OF THE REPUBLIC OF SERBIA	392
Милош МИТРОВИЋ ПАРЛАМЕНТАРНИ НАДЗОР СЛУЖБИ БЕЗБЕДНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	393
Miloš MITROVIĆ PARLIAMENTARY OVERSIGHT OF SECURITY SERVICES IN REPUBLIK OF SERBIA	410
Данило РОНЧЕВИЋ, Александар АНТИЋ и Катарина ТОМАШЕВИЋ ПРЕСТАНАК РАДНОГ ОДНОСА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У СРБИЈИ И ПОЈЕДИНИМ ЗЕМЉАМА РЕГИОНА	411
Danilo RONČEVIĆ, Aleksandar ANTIĆ, and Katarina TOMASEVIĆ TERMINATION OF EMPLOYMENT OF POLICE OFFICERS IN SERBIA AND CERTAIN COUNTRIES OF THE REGION	423

Вукашин ЖИВКОВИЋ и Татјана СИМИЋ	
ЕВРОПСКА УНИЈА И СИРИЈСКИ ГРАЂАНСКИ РАТ –	
ОДГОВОР НА ТЕРОРИЗАМ У КОНТЕКСТУ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ	425
Vukašin ŽIVKOVIĆ and Tatjana SIMIĆ	
EUROPEAN UNION AND SYRIAN CIVIL WAR –	
ANSWER ON TERRORISM IN CONTEXT OF THE MIGRANT CRISIS	442

Ана ПАРАУШИЋ¹, демонстратор
Универзитет у Београду - Факултет безбедности

ДРУШТВЕНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ КАО ЧИНИЛАЦ НАСТАНКА ГРАЂАНСКИХ РАТОВА

Сажетак: Грађански ратови представљају један од најекстремнијих видова друштвених сукоба, који изазивају озбиљне и дуготрајне последице за државу и друштво у којој се одвијају. Како би се адекватно разумели ови озбиљни догађаји, истраживачи друштвених сукоба настојали су да анализирају њихове кључне узроке. Међу бројним факторима којима је приписиван епитет кључног узрока, друштвене неједнакости препознате су као једна од варијабли која може допринети настанку грађанских ратова. Стога ћемо у раду покушати да прикажемо главне увиде у теоријска промишљања о повезаности неједнакости и грађанских ратова, као и налазе емпиријских истраживања, који су као значајан фактор избијања грађанских ратова испитивали неједнакости у друштву. Сумирањем резултата релевантних истраживања указаћемо на главне импликације везе друштвених неједнакости и грађанских ратова, односно неједнакости као чиниоца настанка грађанских ратова. Постојећа теоријска уопштавања и налази емпиријских истраживања упућују на закључак да постојеће неједнакости само по себи можда није довољан разлог за појаву грађанских ратова, али је значајан фактор који доприноси осећању отуђења, експлоатације и зависности, а ова осећања заузврат доприносе слому друштвене кохезије и на крају до насилног сукоба.

Кључне речи: друштвене неједнакости, хоризонталне неједнакости, грађански рат, узроци грађанских ратова

УВОД

Грађански ратови су догађаји који изазивају значајне и озбиљне последице по шире друштво и државу. Значајан број истраживачких студија по-

---

¹ parausicana@gmail.com

свећених овом проблему на неки начин одражава консензус о тврдњи да грађански ратови имају, углавном, негативне ефекте и последице, иако оне могу варирати по врсти и интензитету. Како би утврдили узроке ових штетних догађаја, истраживачи грађанских ратова уложили су значајне напоре како би идентификовали које су то покретачке снаге у друштву које могу допринети ескалацији насиља у отворени оружани сукоб.

Грађански ратови су један од најекстремнијих видова друштвених сукоба. Уобичајено се дефинишу као оружана борба унутар граница признатог сувереног ентитета у којем је једна страна легална власт, а друга нека наоружана група, односно који се води између редовних оружаних снага и наоружаних побуњеника или устаника (Kalyvas, 2006). Циљ оружане групе, односно побуњеника, јесте смена режима или сецесија, односно стварање нове државе (Gleditsch et al., 2002). Поред оспоравања званичне власти, други критеријум који би требало да буде испуњен јесте захтев да сукоб буде одређеног интензитета. Уобичајено се узима граница од најмање 1.000 жртава као резултат борбених дејстава, мада постоје значајне варијације у зависности од базе података оружаних сукоба која се користи у истраживању.²

Нека од основних објашњења настанка грађанских ратова фокусирају се на снагу државе и немогућност централне власти да ефикасно спроводи контролу на унутрашњем нивоу (Fearon, Laitin, 2003). Поједини истраживачи главне узроке грађанских ратова проналазе у самој природи политичких режима, питајући се да ли су демократије или аутократије погодније окружење за испољавање насилних сукоба (Hegre et al., 2001). Услед распрострањености сваремених грађанских ратова у најмање развијеним деловима света, истраживачи су као главне чиниоце унутардржавног оружаног насиља означили разне видове сиромаштва. Блатаман и Мигел (2010) истичу да су земље које су најниже на лествици светске дистрибуције богатства – многе у Африци – биле склоније ратовима него оне које се налазе у најбогатијој четвртини, иако се средње развијене земље и даље суочавају са значајним ризиком од сукоба. Постоје и схватања која наглашавају индивидуалистичку економску рационалност, где кључни узрок рата лежи у скупу подстицаја који смањују трошкове конфликта (Collier, Hoeffler 1998; Collier, 2000; Collier et al., 2003; Collier, Hoeffler, 2004).

Значајан корпус академске грађе посвећен је проблему друштвених неједнакости, односно начину на који могу допринети ескалацији насиља у друштву и, у крајњем, довести до грађанског рата. Стога ћемо у раду покушати да прикажемо главне увиде теоријског промишљања о повезаности неједнакости и грађанских сукоба, као и налазе емпиријских истраживања у којим су као значајан фактор избијања грађанских ратова испитиване неједнако-

² Једна од најкоришћенијих база података јесте *The Correlates of War* према којој грађански рат мора да узрокује најмање 1.000 смрти на бојном пољу током сукоба (Singer, Small, 1994). *UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset* има границу од 25 смрти годишње по некомпатабилности страна у сукобу (Gleditsch et al., 2002). Џејмс Фирон (*James Fearon*) и Дејвид Лаитин (*David Laitin*) предлажу границу од 100 смрти годишње у просеку током трајања сукоба (Fearon, Laitin, 2003).

сти у друштву. Сумирањем резултата релевантних истраживања указаћемо на главне импликације везе друштвених неједнакости и грађанских ратова, односно неједнакости као чиниоца настанка грађанских ратова. Савремени грађански ратови су комплексне друштвене појаве, изазване бројним узроцима, чија природа и интензитет могу значајно варирати у времену и простору. Зато је изазов разумети на који начин неједнакости могу да интерагују са низом осталих фактора у одређеном контексту и у одређеном тренутку изазвати грађански рат.

ТЕОРИЈСКА ОБЈАШЊЕЊА ДРУШТВЕНИХ НЕЈЕДНАКОСТИ И ГРАЂАНСКИХ РАТОВА

Истраживања о неједнакостима и незадовољству као генераторима различитих форми насиља има дугу традицију. Како истиче Џек Најџел (*Jack Nagel*) „још од Аристотела, теоретичари су веровали да политичко незадовољство и његове последице – протест, нестабилност, насиље, револуције – не зависе само од апсолутног нивоа благостања већ и од дистрибуције богатства“ (1974: 453). Анализирајући економске неједнакости, Сен (1973: 1) указује на снажну повезаност и двосмерни утицај неједнакости и сукоба. У наредном делу, покушаћемо да прикажемо неке од најзаступљенијих теоријских објашњења о повезаности неједнакости и грађанских ратова, која су обликовала наше разумевање узрока грађанских ратова, а такође и били основа даљих емпиријских истраживања.

Сукоби на територији једне државе у значајној мери посматрани су кроз категорију етничитета, односно етничке припадности, те су истраживачи своје напоре усмерили ка откривању порекла етничких подела како би утврдили и узроке грађанских ратова. Међу теоретичарима постоји велика неусаглашеност приликом објашњења овог питања. На једном спектру налазе се такозвани примордијалисти који тврде да је „етничитет културолошка датост“, „квазиприродно стање одређено пореклом, или још екстремније, социобиолошким факторима“ (Douglas, 1988: 192). Групни идентитет се посматра као „готов скуп наследних фактора које сваки појединац дели са другима од тренутка рођења...“ (Isaacs, 1975: 31, цитирано у Banks 1996). За примордијалисте, етнички идентитет је урезан дубоко у подсвести индивидуе и то од њеног рођења (Stewart, 2002: 6).

На другој страни спектра су инструменталисти који етничитет посматрају као нешто што групе или њихови лидери могу да злоупотребе ради остваривања политичких или економских циљева. У сукобима, употреба етничких симбола и наглашавање етничког идентитета, често путем прекрајања историјских сећања, неретко се користи као снажан механизам за мобилизацију подршке (Stewart, 2002: 7). Један од начина на који лидери група могу решити проблем колективне акције јесте „да створе довољно висок ниво поверења тако што ће истицати етнички идентитет међу потен-

цијалним борцима“ (Maystadt, 2008: 3). Како би мобилисали побуњенике, лидери често манипулишу перципираним или стварним разликама између група. Перципиране или стварне разлике међу групама, у комбинацији са политичким, социјалним или економским неједнакостима, могу бити добро објашњење сукоба унутар државе.

Осим питања етницитета, истраживачи су били заинтересовани и за природу индивидуалних мотива за учествовање у насилном сукобу на територији једне земље. Једну од идејних основа каснијих истраживања о грађанским ратовима и неједнакостима чине радови о аграрним револуцијама 60-их и 70-их година XX века (Davies, 1962; Gurr, 1970; Paige, 1975; Scott, 1976). Ови аутори углавном се слажу око тога да постојеће неједнакости, због тога што производе фрустрацију и незадовољство постојећим условима, пре свега мотивишу појединце на учешће у побуни. Депривирани и осиромашени појединци, у условима свеприсутне беде, лако могу посегнути за оружјем уколико перципирају борбу као једини начин да изађу из сиромаштва (Cairns, 1997).

Међу бројним ауторима, нарочито значајан допринос и теоријску потпору изучавању неједнакости као узрока грађанских ратова понудио је Тед Роберт Гур (*Ted Robert Gurr*) у свом класичном делу „Зашто се људи буне“ (*Why Men Rebel*, 1970). Своја становишта Гур је заснивао на концепту релативне депривације. Релативна депривација, према овом аутору, представља раскорак између вредносних ишчекивања и вредносних захтева и њиховог испуњења. Раскорак између очекиваног и оствареног производи незадовољство који је главни извор конфликтног деловања. Према Гур (1970) очекивања и могућности односе се на вредности које представљају жељене догађаје, објекте и услове којима велика већина људи тежи.³ Уколико очекивања и могућности, односно вредности, нису у равнотежи, може доћи до генерисања релативне депривације, која може допринети вероватноћи избијања сукоба.

Постоје два начина на које може доћи до раскорака између очекиваног и оствареног (Gurr, 1970). Прво, уколико су услови, присутни у једном друштву, такви да повећавају степен очекивања код појединаца, а да истовремено не повећавају и њихове могућности, онда се увећава шанса да се створе незадовољства. Друго, ако се смањују могућности, а да се истовремено не смање очекивања, долази до стварања незадовољства. Овако проузроковано незадовољство може бити повод за деловање, а што је већа депривација, већа и је и шанса да до насиља дође.

Дакле, перцепција је та која ствара међугрупна непријатељства, пре него стварни статус две групе (Draman, 2003). Вероватноћа колективног насиља јесте резултат укупног збира перципираних фрустрација, огорчења или

3 Аутор разликује три врсте вредности. То су вредности благостања које представљају све вредности које директно доприносе физичком и психичком здрављу. Затим, ту су вредности моћи које се процењују у односу на то колики утицај појединац има на друге и у којој мери може избећи утицај других. И на крају, интерперсоналне вредности које појединац остварује у односу са другима (жеља за статусом, осећај припадности, итд.).

доживљених неправди на индивидуалном нивоу (Rule, 1988: 202). Довољно велики број индивидуа којима су шансе ускраћене, односно које перципирају да су релативно депривирани у односу на друге, може постати група фрустрираних индивидуа које ће се вероватно укључити у колективно насиље. Релативна депривација има и временску димензију јер се индивидуални ниво релативне депривације мења у току времена и у односу на одређени ниво очекивања (Conteh-Morgan, 2004).

Колективно насиље је резултат изневерених нада и тежњи, као и страха особа од губитка онога што већ поседују. Тед Гур (1970) сматра да релативна депривација настаје када је индивидуи ускраћено оно за шта сматра да јој припада. Другим речима, порицање, на пример, политичких или социјалних прилика етничким или другим групама у друштву представља значајан извор колективног насиља. Зато Гур наглашава како је примарни узрок избијања насиља „настанак незадовољства након чега следи политизација тог незадовољства у виду насилне акције према субјектима и објектима“ (Gurr, 1970: 12).

Природа политичког насиља зависиће од тога да ли је депривација блага, умерена или интензивна, и, наравно, које је размере, јачине и дужине. Стога постоји неколико видова релативне депривације који могу на различите начине и у различитој мери утицати на вероватноћу избијања сукоба.⁴

У контексту грађанских ратова, релативни, а не апсолутни положај група, јесте тај који одређује потенцијал за ескалацију насиља (Gurr, 1993). Уколико друштвене групе свој положај перципирају као неиздржив, оне могу да осете огорченост и бес који их заузврат могу подстаћи на протест. Како истиче Гур (1970: 13): „незадовољство које произилази из перцепције релативне депривације јесте главни услов учешћа у колективном насиљу“. Дакле, до пораста незадовољства у друштву може доћи услед подела група по етничким, религиозним, језичким и регионалним границама. Лидери група тешко могу да осигурају подршку за сукоб, без озбиљних економских разлика међу људима које желе да мобилизију. Стога Френсис Стјуарт (*Frances Stewart*) пише како, уколико постоји сукоб међу групама, „можемо претпоставити да између група постоје велике економске разлике које су повезане са неједнаком политичком моћи“ (2002: 248). Протест може да изазове репресију и тензије могу да ескалирају у отворени оружани сукоб, комплетирајући узрочни механизам „фрустрације и агресије“ (Gurr, 1970).⁵

4 То су опадајућа депривација (*Decremental Deprivation*), депривација тежње (*Aspirational Deprivation*) и прогресивна депривација (*Progressive Deprivation*).

5 Навешћемо неке од бројних примера. У Индонезији је пораст релативног сиромаштва у периоду 1987–1996 довео до раста социјалних, расних и религиозних тензија у друштву. Поред тога, ауторитарна, централизована и корумпирана Сухартова влада и њен неуспех да изгради плуралистичко друштво које би одражавало етничку разноликост архипелага несумњиво је допринела избијању конфликта широм земље (Mancini у Stewart, 2008). Грађански сукоб у Обали Слоноваче био је резултат регионалних неједнакости између севера и југа. Како је економски криза осамдесетих година 20. века све више потресала земљу, расло је сиромаштво на северу заједно са незадовољством. Ова економска криза, пад животног стандарда и заостравање регионалних разлика, утицали су на сва касније

ЕКОНОМСКЕ НЕЈЕДНАКОСТИ И ГРАЂАНСКИ РАТОВИ

Велики број истраживача покушао је да грађанске ратове објасни помоћу економског аспекта неједнакости, односно неједнакости прихода или средстава. Налази истраживања политичког насиља и нестабилности и њихове повезаности са економским неједнакостима (Alesina, Perroti, 1996; Auvinen, 1997; Nafziger, Auvinen 2002) значајно су допринели савременој дискусији о узроцима грађанских ратова. Укрштајући податке о приходима по глави становника и политичкој нестабилности, Алесина (*Alesina*) и Пероти (*Perroti*) (1996) закључују да су најсиромашније земље и најнестабилније, али да је један од најзначајнијих предиктора ескалације насиља неједнакост у приходима. Велика група осиромашених грађана, насупрот малој и врло богатој групи појединаца, вероватно ће бити незадовољна постојећим социоекономским статусом и захтеваће радикалне промене, „тако да су масовно насиље и смене власти чешће у таквим ситуацијама него када је дистрибуција прихода праведнија“ (Alesina, Perroti, 1996: 1214).

У свом истраживању политичких сукоба на узорку од 70 земаља које спадају у групу најмање развијених земаља, Јуха Овинен (*Juha Auvinen*) је установила да неспособност режима да обезбеди економска и политичка права представља извор релативне депривације међу становништвом (1997). Под релативном депривацијом она подразумева „раскорак очекиваног и стварног нивоа добара и услова живота и уопштено незадовољство радом владе и отуђење од политичког система“ (Auvinen, 1997: 177). У ауторкином концептуалном моделу, релативна депривација има извор у лошим економским перформансама, етничкој доминацији, урбанизацији, политичком ауторитаризму и ниском степену економског развоја. Позивајући се на теорију релативне депривације, Овинен закључује да су „људи задовољнији са вишим нивоом економског развоја и последично мање склони побуњеничким активностима“ (Auvinen, 1997: 179). Виши нивои прихода изгледа да нарочито обесхрабрују конфликте већег интензитета, као што су побуне, преврати и револуције.

У каснијем истраживању, Овинен заједно са Вејном Нафзигером (*Wayne Nafziger*) долази до сличних закључака (2002). Слабљење економског система и политичка дезинтеграција државе и друштва доводе до релативне депривације или перцепције неправде утицајних друштвених група која прозилази из растуће разлике између онога што очекују и онога што заиста добијају. Када дође до погоршања животних услова, нарочито у периодима великих очекивања, извеснији је раст друштвеног незадовољства, а последично и избијање насиља. Слаб или негативан економски раст ставља владајући режим пред изазов како да се изборе са постојећом претњом по очување легитимитета. Њихов одговор на кризу може бити протекторско

политичка и друштвена превирања и појачавање незадовољства у држави. Ово је на крају довело до заоштравања прво етничких, а затим и верских нетрпељивости (Langer y Stewart, 2008).

понашање према елитама и репресија према незадовољнима, било путем директног насиља према непослушним групама или одузимањем или ускраћивањем већ оскудних ресурса. Како истичу аутори, „репресија и економска дискриминација могу генерисати релативну депривацију и бити покретач социополитичке мобилизације погођених група, што води даљем насиљу...“ (Nafziger, Auvinen, 2002: 154). Да би незадовољство прерасло у отворено исказивање насиља и побуну, дискриминисане групе и појединци морају идентификовати оне који су (или за које сматрају да јесу) извор њиховог сиромаштва и беде.

Економске неједнакости су у великој мери повезане са политичким и могу допринети ескалацији насиља у различите форме унутардржавних сукоба. Државе у којима се поједине групе налазе далеко испод националног нивоа дохотка посебно су склоне сепаратистичким сукобима, док су земље у којима постоји значајно политичко искључивање и дискриминација под већим ризиком од државног сукоба. Такође је снажна повезаност релативног сиромаштва и ризика од грађанских ратова (Cederman, Gleditscha & Buhaug, 2013).

Као што је ранија дискусија показала, грађански ратови се углавном везују за земље и регионе које се сматрају неразвијеним или економски заосталим. Међутим, то не мора увек бити случај. Чланови групе који су у непожељном положају вероватно ће бити фрустрирани и непријатељски настројени, посебно када је њихова релативна депривација резултат стварне експлоатације и дискриминације. Међутим, може се десити да и људи у богатијим регионима доживе владине акције као неправедне или ауторитарне, и поставе захтеве за већом аутономијом па и сецесијом, с обзиром на то да су незадовољни тренутним стањем. Према овом становишту, мотивисани за покретање или учествовање у сукобу могу бити и најбогатије, као и најсиромашније групе (Ostby u Stewart, 2008: 138). Земље у којима владају оштре социоекономске неједнакости највероватније ће доживети грађански сукоб.

Ипак, постоје и истраживачи чији налази истраживања указују на другачију могућу интерпретацију значаја неједнакости у генерисању грађанских ратова. Испитујући кључне узроке грађанских ратова, група политичких економиста на челу са Полом Колијером (*Paul Collier*) тврдиће да је основна детерминанта грађанског рата прилика за стицање економске добити у условима свеопштег сиромаштва, а не незадовољство које произилази из депривилегованог положаја појединаца у друштву и владајућих неједнакости (Collier, Hoeffler, 1998; Collier, 2000; Collier, Hoeffler, 2004). Економске неједнакости (изражене кроз неједнакост у приходима) у њиховој анализи немају значајан утицај на вероватноћу избијања грађанског рата. До сличних закључака о економским неједнакостима и незадовољству долазе и Џејмс Фирон и Дејвид Лаитин (2003), чији резултати указују на слабост државних капацитета и централне власти као кључних за објашњавање унутардржавних сукоба.

Откуда потичу ове разлике у резултатима и тумачењима? Један од разлога ове неусаглашености налаза лежи у различитим дефиницијама насилног

сукоба. Неки узимају у обзир само случајеве где је једна од страна у сукобу држава или влада (Collier, Hoeffler, 2004); док други узимају у обзир и акције између два невладина актера (Gurr, 1993); неки рачунају и интерно расељене, као и број погинулих при мерењу интензитета сукоба; неки искључују геноцид (Auvinen, Nafziger, 1999).

Други разлог ове неусаглашености јесте мерење неједнакости, које се пре свега односи на индивидуални ниво. У анализама политичких економиста (Collier & Hoeffler 1998; Collier, 2000; Collier & Hoeffler, 2004), незадовољство изазвано превентивно неједнакостима (доживљеним или стварним) нема значаја јер се, пре свега, анализа базира на мерењу вертикалних неједнакости – то јест, неједнакости између индивидуа и домаћинства у друштву. Кристофер Крамер (Christopher Cramer) сматра да за боље разумевање улоге неједнакости у анализи грађанских сукоба не треба поћи од критеријума, попут GINI коефицијента, већ од „историјски условљених друштвених односа“, и да посебну пажњу треба усмерити не ка размерама, већ ка врсти неједнакости (Cramer, 2003: 397). Осим овога, неједнакост у приходима као варијабла неједнакости уопште може бити исувише рестриктиван критеријум. Приходи свакако јесу важан индикатор релативне депривације, али не могу у потпуности указати на комплексност одлуке да се (не) подржи побуна (Maustadt, 2008).

Како би се на одређени начин унапредила знања о природи односа неједнакости и грађанских ратова, а делом и продубиле анализе неједнакости које се односе на разлике међу индивидуама, истраживачи су своју пажњу усмерили на односе међу групама и неједнакости које произилазе из тих односа. Узимајући у обзир њихов значај у анализи савремених грађанских ратова, наредно поглавље биће посвећено сумирању основних теоријских полазишта и налаза истраживања о хоризонталним, међугрупним неједнакостима.

ХОРИЗОНТАЛНЕ НЕЈЕДНАКОСТИ КАО ЧИНИЛАЦ НАСТАНКА ГРАЂАНСКИХ РАТОВА

Када говоримо о грађанском рату, који представља сукоб различитих ентитета од којих макар један мора бити званична власт, онда ову форму унутардржавног сукоба можемо посматрати и као борбу група које имају супротстављене интересе. Истичући пре свега важност групних подела, Френсис Стјуарт (2000, 2002, 2008) дала је значајан подстицај проучавању повезаности грађанских ратова и неједнакости. Основна хипотеза коју поставља Стјуарт јесте та да је важан фактор који може да доведе до насилног сукоба „постојање дубоких неједнакости између културолошки дефинисаних група“ (Stewart, 2002: 3), које одређује као хоризонталне неједнакости како би их разликовала од уобичајених дефиниција неједнакости које се односе на појединце или домаћинства – вертикалних неједнакости. Групе могу постати јако мотивисане да покрену сукоб када постоје снажне економске, друштвене и политичке разлике између њих.

Границе међу групама морају бити релативно јасно дефинисане и имати неки континуитет током времена. Људи могу припадати групама на основу разних фактора – географских, језичких, расних, итд. У контексту грађанских ратова, важне су оне поделе које имају друштвени значај, односно такав значај за своје чланове и друге у друштву да утичу на понашање и благостање у значајнијој мери. Групни идентитет добија значај у смислу индивидуалних перцепција о идентитету – перцепција осталих чланова групе и перцепција оних који су изван групе. Питање је, стога, зашто су и када неке разлике перципиране као друштвено значајне за разлику од осталих (Stewart, 2002). Тамо где су учесници насилних сукоба мобилисани и организовани на основу неког идентитета, такви идентитети морају бити значајни довољном броју људи како би их подстакли да се боре, убијају па чак и умиру у име тог идентитета (Stewart, 2008).

Хоризонталне неједнакости подељене су у 4 групе (Stewart, 2008): политичка партиципација (може се односити на ниво владајућег кабинета, парламента, бирократије, локалне самоуправе, као и војске), економски аспект, друштвени аспект и културни статус. Економски аспект обухвата приступ и власништво добара (финансије, земљиште, стока и људски и друштвени капитал), прилике за посао и приходе. Социјални аспект обухвата приступ разним услугама (образовање, здравствена нега, вода, санитарне услуге и становање) као и мере људског постигнућа. Хоризонталне неједнакости у културном статусу односе се на меру у којој друштво (не) препознаје групно практиковање културе.

Све димензије су међусобно повезане, а нарочито економски и друштвени елементи. Ускраћен приступ образовању резултује лошим економским шансама, док нижи приходи значе слаб приступ образовању и достигнућима, што води зачараном кругу депривације (Stewart, 2008). Неједнак приступ државним ресурсима обично прати неједнакост приступа приватним ресурсима, запослењу и приходима, делом јер су државни ресурси значајан извор приватног богаћења (Stewart, 2002). Ово доприноси осиромашењу већ рањивих група, који своју депривацију могу перципирати као неиздрживу и бити мотивисани да покрену или да се придруже побуни.

Постоје три начина путем којих хоризонталне неједнакости могу изазвати незадовољство (Goodhand, 2001: 24–25):

- а) *историјски обрасци развоја* – анализа повезаности сукоба–неједнакости–незадовољства мора се заснивати на пажљивом проучавању историје. Многи савремени сукоби имају корен у колонијалној ери и постколонијалним развојним стратегијама које су водиле маргинализацији појединих урбаних/руралних група⁶;
- б) *улога државе* – институционални капацитети и политика државе представљају факторе који могу спречити испољавање незадовољства. У

⁶ На пример, у државама које имају високо вредне ресурсе, попут нафтом богате Нигерије, неравномерна дистрибуција и негативни утицаји на локалну животну средину довели су до ескалирања унутардржавних тензија (Goodhand, 2001).

многим деловима света велики број људи искључен је из добити од развоја. Чак и номинално демократске државе могу бити неуспешне у препознавању потреба одређених група. Наклоност државне власти одређеним групама води промени устројства права приступа за искључене групе⁷;

- в) *међународне полијтике* – објашњење да одлуке најважнијих међународних актера доприносе искључивању и незадовољству заснива се на томе да су ове одлуке често више доприносиле још већој заосталости најсиромашнијих држава разорених ратом него што су им помагале. Међународни програми помоћи често нису препознали депривилеговане слојеве становништва који се осећају још маргинализованијим и лакше се мобилишу за насиље.

За друштвене групе које перципирају свој положај као неиздржив насиље може бити привлачно јер нуди могућност да се поврати осећај моћи и статус, што има опојну привлачност за младе особе са дубоко укоренењем одбојношћу ка успостављеном поретку. Ово може бити нарочито изражено у информационом добу где су социјалне и економске разлике очигледније (Atwood, 2003). Побуњеничке групе нуде социјалну мобилност и лидерске позиције (Goodhand, 2001: 26).

Велике разлике у приходима између група доживљавају се као неправедне, где њихови чланови захтевају од државе да расподели ресурсе како би се смањиле неједнакости (FitzGerald, 2002 у Nafziger, Väyrynen). Када доносиоци одлука у држави дугорочно нису у стању да одговоре на захтеве одређених група и равномерно дистрибуирају расположиве ресурсе, може доћи до продубљивања хоризонталних неједнакости и ексалације насиља у друштву (Verstegen, 2001). Међутим, само постојање неједнакости неће довести до избијања сукоба. Стварне или перципиране економске и политичке разлике између група јесу од фундаменталног значаја за групну мобилизацију за учествовање у сукобу. Пошто приступ политичкој моћи може бити брзо трансформисан у утицај над расподелом ресурса, једна од највећих области ривалства и такмичења јесте контрола политичке моћи коју има држава. Оскудни ресурси, у овом случају, доприносе социјалној несигурности на такав начин да јачају вертикалну солидарност на основу нпр. регије, клановске или етничке припадности.

Испитујући везу сиромаштва, неједнакости и сукоба, Рави Канбур (*Ravi Kanbur*) (2007) подупире тезу о хоризонталним, тј. међугрупним неједнакостима као кључним за покретање грађанског рата. Он истиче да („имајући у виду структурне поделе попут касте, религије, етничке припадности, расе или региона, уколико се разлике у приходима преклопе са овим поделама“ (Kanbur, 2007: 5)) може доћи до раста незадовољства и последично до ексалације у отворено испољавање насиља и сукоба. Аутор сматра да се неједнако-

7 У Сијера Леонеу, на пример, маргинализовани млади мушкарци били су значајна покретачка снага сукоба. Са друге стране, солидан образовни систем Шри Ланку није сачувао од насилног сукоба, побуна на југу је била покренута од стране образованих, али незапослених младиха (Goodhand, 2001).

сти у једном друштву испољавају на два нивоа. Први је унутаргрупни ниво, тј. неједнакост која настаје пре свега због тога што у свакој групи постоје разлике прихода у односу на просечне вредности те групе. Други је међугрупни ниво, тј. неједнакости које настају услед разлике у просечним вредностима између група. Канбур пише да уколико сукоб повезујемо са доживљеним или објективним разликама које постоје међу групама „онда је међугрупна компонента неједнакости појава на коју се треба фокусирати“ (2007: 3).

Хотизонталне неједнакости могу на различите начине допринети ескалацији насиља у друштву⁸, али не делују изоловано од ширег друштвеног, економског и културног контекста. Интеракција постојећих хоризонталних неједнакости и понашања група није условљена само формалним и неформалним правилима који владају у друштву већ и генералним условима живота и економском ситуацијом (Langer, 2004).⁹ До насилне групне мобилизације може доћи услед наглог осиромашивања земље и економске стагнације, јер услед великих групних разлика борба за оскудне ресурсе постаје интензивнија. Тако, дугорочна криза неразвијености, економска и друштвена искљученост, могу бити погоршани краткорочним потресима. Сиромаштво и лоше јавне услуге могу да подстакну сукоб „одоздо“. Одређени друштвени услови, као што су велики удео руралног становништва или економске кризе, погодују развоју насиља.¹⁰

Објашњења грађанских ратова из перспективе хоризонталних неједнакости значајна су из неколико разлога. Пре свега, уважава се чињеница да етничка припадност није једина нити главна линија раздела између група. Друштвене групе се могу разликовати на основу много критеријума – религије, расе, географске припадности и сл. – а ове разлике се могу преклопити са различитим формама неједнакости. Иако у емпиријским истраживањима о грађанским ратовима преовлађују економски аспекти неједнакости, истраживачи хоризонталних неједнакости истичу значај синергијског ефекта различитих врста неједнакости (политичких, културолошких, социјалних...). Ово је један од значајних доприноса истраживања о неједнакостима као чиниоцу настанка грађанских ратова.

Иако представљају добру основу за разумевање односа грађанских ратова, приликом процене вредности налаза истраживања о хоризонталним неједнакостима и незадовољству треба бити опрезан. Упркос чињеници да је генерално прихваћено да неједнакости могу подстаћи избијање сукоба,

8 Може се издвојити неколико фактора који могу изазвати незадовољство које подстиче сукоб (Murshed, 2002). То су систематска економска дискриминација према разним групама заснована на етнолингвистичким и религијским разликама; екстремно сиромаштво и бедни социјални услови; дискриминаторско трошење јавних средстава међу групама; неједнак приступ бенефицијама, као што су државни послови.

9 Пример овакве ситуације је сукоб у Обали Слоноваче. Када је дошло до економског пада 1980-их година, социоекономске неједнакости и незадовољство постали су важан фактор и у политичкој ацени, што је довело до немира и појачаних етничких тензија (Langer, 2004).

10 У Шри Ланки велики допринос побуни на југу дао је осећај маргинализације младих у руралним областима. Иако је либерализација донела користи у појединим урбаним деловима, такође је произвела нестабилну руралну економију и растуће економске неједнакости (Goodhand, 2001).

јасна природа ове везе није толико очигледна (Kanbur, 2007). Иако неједнакости могу бити повезане са друштвеним сукобом и насиљем, не морају нужно изазвати грађански сукоб, „... другим речима, друштвене и политичке последице оштрих економских неједнакости вероватно ће варирати у зависности од земље“ (Verstegen, 2001: 15). Потребно је додатно разјаснити повезаност неједнакости са различитим облицима политичког насиља, попут револуција, грађанских протеста, државних удара и, на крају, грађанских ратова. Питање зашто неједнакости изазивају грађански сукоб у неким земљама и зашто се повезују са свепрожимајућим насиљем у другима свакако захтева даља истраживања.

ЗАКЉУЧАК

Грађански рат, као један од најекстремнијих форми друштвених сукоба, изазива тешке и дуготрајне последице по друштво и државу у којој се одвија. Бројне људске жртве, уништавање инфраструктуре, заразне болести и колоне избеглица, само су неки од негативних ефеката грађанских ратова. Услед ових вишеструко негативних утицаја, истраживачи су настојали да препознају узроке који доводе до насилног организовања појединаца и група на територији једне државе. Међу многобројним друштвеним појавама којима је приписивано значење основних узрока грађанских ратова, друштвене неједнакости су такође описиване као једна од значајних детерминанти грађанских ратова.

Истраживања о друштвеним неједнакостима као узрочнику различитих видова сукоба има дугу традицију. Веза између грађанских ратова и неједнакости често је анализирана кроз перспективу етницитета, где је једна од основних претпоставки да постоји конфликтни потенцијал уколико припадници различитих етничких група перципирају свој положај као неиздржив у толикој мери да ће ризиковати сопствени живот како би променили тренутни статус. Приликом анализе друштвених неједнакости као фактора који може допринети ескалацији насиља у друштву, истраживачи истичу значај релативне депривације, односно незадовољства које произилази из перципиране ускраћености у поређењу са другима.

Иако је приметно да у емпиријским студијама доминирају анализе економских неједнакости као једне од кључних варијабли приликом објашњавања настанка грађанских ратова, поједини истраживачи су настојали да постојећа знања о односу неједнакости и грађанских сукоба унапреде тако што ће неједнакости посматрати на групном нивоу. Међугрупне, хоризонталне неједнакости манифестују се у различитим димензијама друштвеног живота (политичкој, економској, културолошкој) и могу у значајној мери допринети потпунијем објашњењу настанка грађанских ратова.

Како показују налази истраживачких студија, хоризонталних неједнакости могу бити извор незадовољстава које користе лидери да би мобилисали

депривилеговане слојеве друштва. Постојање неједнакости само по себи можда није довољан разлог за појаву грађанских сукоба, али је значајан фактор који доприноси осећању отуђења, експлоатације и зависности, а ова осећања заузврат доприносе слому друштвене кохезије и на крају до насилног сукоба. У ситуацијама изражених неједнакости, придруживање војним групацијама може представљати начин да се постојећи статус побољша.

Приликом анализе грађанских ратова и друштвених неједнакости не смемо занемарити чињеницу да су и грађански сукоби и неједнакости две комплексне друштвене појаве, које не постоје изоловано од целине друштва већ интерагују са низом других појава. Постојећа теоријска уопштавања и налази емпиријских истраживања упућују на закључак да друштвене неједнакости, заједно са осталим факторима, могу у значајној мери повећати ризик од избијања грађанских ратова. Ипак, не можемо говорити о директном каузалном односу и тврдити са сигурношћу да друштвене неједнакости представљају кључни узрок грађанских ратова.

ЛИТЕРАТУРА

- Alesina, A., Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability, and investment. *European economic review*, 40 (6), 1203–1228.
- Atwood, J. B. (2003). The link between poverty and violent conflict. *New England Journal of Public Policy*, 19 (1), 10.
- Auvinen, J. (1997). Political conflict in less developed countries 1981–89. *Journal of Peace Research*, 34 (2), 177–195.
- Banks, M. (1996). *Ethnicity: Anthropological Constructions*. London: Routledge.
- Blattman, C., Miguel, E. (2010). Civil war. *Journal of Economic Literature*, 48 (1), 3–57.
- Cairns, E. (1997). *A safer future: Reducing the human cost of war*. Oxford: Oxfam.
- Cederman, L. E., Gleditsch, K. S., Buhaug, H. (2013). *Inequality, grievances, and civil war*. New York: Cambridge University Press.
- Collier, P. (2000). Doing Well out of War: An Economic Perspective y Berdal, M. Malone, M., (Eds.) *Greed & Grievance: Economic Agendas in Civil Wars*. Boulder: Lynne Rienner Publisher.
- Collier, P. (2003). *Breaking the conflict trap: Civil war and development policy*. Washington, D.C.: World Bank.
- Collier, P., Hoeffler, A. (1998). On economic causes of civil war. *Oxford economic papers*, 50 (4), 563–573.
- Collier, P., Hoeffler, A. (2004). Greed and grievance in civil war. *Oxford economic papers*, 56 (4), 563–595.
- Conteh-Morgan, E. (2004). *Collective political violence: An introduction to the theories and cases of violent conflicts*. New York: Routledge.
- Cramer, C. (2003). Does inequality cause conflict?. *Journal of International Development*, 15 (4), 397–412.
- Davies, J. (1962). Toward a Theory of Revolution. *American Sociological Review*, 27 (1): 5–19.
- Douglas, W. A. (1988). “A critique of recent trends in the analysis of ethnonationalism.” *Ethnic and Racial Studies* 11 (2): 192–206.
- Draman, R. (2003). Poverty and Conflict in Africa: Explaining a complex relationship. In *Expert Group meeting on Africa-Canada Parliamentary Strengthening Program Addis Ababa, May* (19–23).
- Fearon, J. D., Laitin, D. D. (2003). Ethnicity, insurgency, and civil war. *American political science review*, 97 (01), 75–90.
- FitzGerald, V. (2002). Global Linkages, Vulnerable Economies and the Outbreak of Conflict. y Nafziger, W., Väyrynen, R. (Eds.) *The Prevention of Humanitarian Emergencies*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Gleditsch, N. P., Wallensteen, P., Eriksson, M., Sollenberg, M., & Strand, H. (2002). Armed conflict 1946–2001: A new dataset. *Journal of peace research*, 39 (5), 615–637.

- Goodhand, J. (2001). *Violent conflict, poverty and chronic poverty*. Working Paper, (No. 6). Chronic Poverty Research Centre.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. New York: Routledge.
- Gurr, T. R. (1993). *Minorities at risk, A global view of ethnopolitical conflicts*. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press.
- Hegre, H., Ellingsen, T., Gates, S., Gledish, N.P. (2001). Towards a democratic civil peace? Democracy, political change, and civil war, 1816–1992. *American Political Science Review* 95, 33–48.
- Kalyvas, S. N. (2006). *The Logic of Violence in Civil War*. New York: Cambridge University Press.
- Kanbur, R. (2007). *Poverty, inequality and conflict*. (WP: 2007–1). New York: Cornell University.
- Langer, A. (2004). *Horizontal Inequalities and Violent Conflict: The Case of Côte d'Ivoire*. Queen Elizabeth: CRISE.
- Maystadt, J. F. (2008). *Does inequality make us rebel? A revisited theoretical model applied to South Mexico* (No. 41). Households in Conflict Network.
- Murshed, S. M. (2002). Conflict, civil war and underdevelopment: an introduction. *Journal of Peace Research*, 39 (4), 387–393.
- Nafziger, E. W., Auvinen, J. (2002). Economic development, inequality, war, and state violence. *World Development*, 30 (2), 153–163.
- Nagel, J. (1974). Inequality and discontent: a nonlinear hypothesis. *World politics*, 26 (04), 453–472.
- Paige, Jeffery M. 1975. *Agrarian Revolution: Social Movements and Export Agriculture in the Underdeveloped World*. New York: Macmillan, Free Press.
- Rule, J. B. (1988). *Theories of Civil Violence*. Los Angeles: University of California Press.
- Scott, James C. (1976). *Moral Economy of the Peasant: Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*. New Haven and London: Yale University Press.
- Sen, A. (1973). *On economic inequality*. Oxford: Oxford University Press.
- Singer, J. D., Small, M. (1994). *Correlates of War Project*. Ann Arbor: The University of Michigan.
- Stewart, F. (2000). Crisis prevention: Tackling horizontal inequalities. *Oxford Development Studies*, 28 (3), 245–262.
- Stewart, F. (2002). *Horizontal Inequalities: A Neglected Dimension of Development*. Working Paper No 81. Oxford: Queen Elizabeth House.
- Stewart, F. (ed.) (2008). *Horizontal Inequalities and Conflict*. New York: Palgrave Macmillan
- Verstegen, S. (2001). *Poverty and conflict: An entitlement perspective*. CPN Briefing Paper. Brussels: Conflict Prevention Network.

Ana PARAUŠIĆ, Teaching fellow
University of Belgrade - Faculty of Security Studies

SOCIAL INEQUALITIES AS A FACTOR OF CIVIL WAR OCCURRENCE

SUMMARY

Civil wars are one of most extreme forms of social conflicts, which cause serious and lasting consequences for the state and the society in which they take place. In order to adequately understand these devastating events, social conflicts researchers have attempted to analyze their root causes. Among the many factors which were attributed with the epithet of key cause, social inequalities are recognized as one of the variables that can contribute to the emergence of civil wars. Therefore, we will try to show the main insights of theoretical reflection on the relationship between inequality and civil wars, as well as findings of empirical studies in which inequalities in society were examined as an important factor in the outbreak of civil wars. By summing up the result of relevant research studies we will point out the main implications of the relationship between social inequalities and civil wars, i.e. inequalities as a factor of civil wars occurrence. Existing theoretical generalizations and empirical research findings suggest that the existence of inequalities itself might not be sufficient reason for the emergence of civil war, but is a significant factor that contributes to a sense of alienation, exploitation and abuse, which in turn contributes to the breakdown of social cohesion and at the end to outbreak violent conflict.

Key words: social inequalities, horizontal inequalities, civil war, causes of civil war